

Kreowanie przestrzeni miast a procesy rozwoju społeczno-ekonomicznego

---

Mirosław Grochowski
Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Uniwersytet Warszawski

Rozwój miast - Inicjatywa JESSICA, 18 maj 2011, Warszawa
Ministerstwo Rozwoju Regionalnego

Rozwój miast: czynniki, uwarunkowania, przebieg

- stare / nowe czynniki i uwarunkowania:
  - wielkość: powierzchnia, liczba ludności, funkcje, zaplecze - zasięg, relacje z otoczeniem
  - przestrzeń miejsc – przestrzeń przepływów: świat powiązań lokalnych / regionalnych układów terytorialnych: funkcjonowanie w sieci, konkurencyjność, polityka miejska - interwencja publiczna: programy i projekty - rewitalizacja
  - przestrzenny wymiar funkcjonowania miasta: granice administracyjne, funkcjonalne, krajobrazowe
  - miasto a otoczenie: strefa podmiejska – żywicielska; suburbanizacja – peri-urbanizacja – kontinuum miejsko wiejskie
  - sąsiedztwo – technologie życia codziennego, mobilność, zasobność mieszkańców – preferencje mieszkaniowe
  - przestrzeń miejska – aktorzy kreujący przestrzeń miejską

Rozwój miast: czynniki, uwarunkowania, przebieg

- ❑ miejski styl życia – klasa metropolitalna, wzorce zachowań
- ❑ Baza ekonomiczna miasta: przemysł – usługi, rozwój sektora kreatywnego, fenomen miast „kurczących się” *shrinking cities*
- ❑ paradygmat rozwoju: rola czynników endo- i egzogenicznych
- ❑ najważniejsze czynniki miastotwórcze
- ❑ konieczność prowadzenia polityki miejskiej

- ❑ koncentracja ludzi i ich działalności
- ❑ przestrzeń produkcji, konsumpcji i wymiany
- ❑ forma i funkcje miasta: wynik rozwoju cywilizacyjnego i dostępnych technologii życia miejskiego
- ❑ mieszkańcy i „użytkownicy” miasta
- ❑ efekt planowych działań i spontanicznych procesów
- ❑ **twór nieskończony**

Miasto – twór nieskończony

- przemiany cywilizacyjne + skutki:
  - technologiczne
  - gospodarcze
  - społeczne
  - kulturowe
  - de-industrializacja
  - rozwój: up, down, in, out

Przemiany cywilizacyjne i zmiany technologii życia

□ Konsekwencje

- transport
- mieszkalnictwo
- rynek pracy
- funkcje
- formy zagospodarowania terenów
- podstawy rozwoju gospodarczego
- rola w regionie, miejsce w sieci miast
- atrakcyjność osiedleńcza i inwestycyjna

Współczesne uwarunkowania rozwoju miast

- ❑ korzystne położenie: geograficzne, "instytucjonalne"
- ❑ dostępność komunikacyjna
- ❑ społeczne warunki kreowania innowacji: kapitał ludzki, sektor kreatywny
- ❑ sprawność funkcjonowania (w tym jakość rządzenia)
- ❑ jakość życia (środowisko przyrodnicze i kulturowe - urbanistyczne)
- ❑ modernizacja adaptacyjna: sprawność funkcjonowania w nowych warunkach systemowych

Tendencje rozwojowe jednostek osadniczych (PL)

- ❑ dezurbanizacja aglomeracji miejskich
- ❑ nowe czynniki miastotwórcze
- ❑ stagnacja miast przemysłowych średniej wielkości
- ❑ zmniejszenie tempa koncentracji ludności w miastach
- ❑ rozwój średnich i małych miast atrakcyjnych dla zagranicznych inwestorów
- ❑ zmiana funkcji dużych wsi z rolniczej na rolniczo-usługową lub usługowo-rolniczą.

Przestrzenny wymiar rozwoju (PL)

- ❑ „rozlewanie” się miast: suburbanizacja, urban sprawl, peri-urbanizacja
- ❑ aglomeracje / metropolie: funkcjonowanie w sieciach – oderwanie od zaplecza
- ❑ metropolizacja i internacjonalizacja
- ❑ zmiany funkcji a zmiany formy
- ❑ fragmentaryzacja administracyjna przestrzeni obszarów powiązanych funkcjonalnie
- ❑ kształtowanie funkcjonalnych obszarów miejskich / zurbanizowanych
- ❑ dynamiczna urbanizacja terenów wiejskich w strefach oddziaływania aglomeracji i / lub wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych

Planowanie rozwoju i zagospodarowania przestrzennego miast

- pryncypia:
  - miasto dla mieszkańców
  - zagospodarowanie odpowiada funkcjom
- dylemat: miasto zwarte (*compact*) vs. rozproszone (*dispersed*)
- formy architektoniczne i urbanistyczne: znaczenia, informacje, symbole – emocje
- cel: ład przestrzenny – funkcjonalność i fizjonomia miasta
- układ miasta: rozpoznawalny, łatwy do identyfikacji, „użyteczność przestrzenna”

Przemiany funkcji

- zmiany funkcji i struktury funkcjonalnej i przestrzennej - proces ciągły
- funkcje i struktury miasta decydują o ścieżce rozwoju
- skutki zapisane w postaci form morfologicznych i zagospodarowaniu oraz świadomości społecznej
- pro-aktywne podejście do kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej – kreacja przestrzeni
- reaktywne podejście – „kolonizacja”, „konfetti lokalizacyjne”

Powiązania funkcjonalne – miasta w sieci

- różnice potencjału rozwojowego, komplementarność, powiązania infrastrukturalne, powiązania polityczne (planistyczne / zarządcze)
- powiązania między grupami *stakeholderów* / interesariuszy
- sieć: fizyczna i funkcjonalna
- Kreowanie sieci:
  - sieć fizyczna: fakt obiektywny -- wymiar regionalny, krajowy, kontynentalny, światowy
  - cele funkcjonowania sieci – podmioty / procedury; procesy spontaniczne / planowe
  - organizacja i funkcjonowanie sieci: aktorzy - kluczowi gracze: sieć kontaktów, pozycja, dostęp do informacji, otwartość sieci, integracja / „zakorzenienie” w warunkach lokalnych

Relacje w sieci

- ❑ położenie peryferyjne: marginalizacja – obecność w sieci fizycznej, brak powiązań funkcjonalnych poza transportowymi; inne powiązania sporadyczne i słabe
- ❑ komplementarne: uzupełnianie się układów metropolitalnych, względnie niezależne
- ❑ subsydiarne: układy kooperujące wspierane strukturami i procesami zarządzania, organizacją administracji publicznej, ustanowienie relacji formalnych, dobre powiązania komunikacyjne, planowanie rozwoju w ramach obszaru funkcjonalnego (sąsiedztwo)
- ❑ hierarchiczne: miasto dominujące, relacje współpracy w oparciu o zasady partnerstwa
- ❑ zależności hierarchicznej: podporządkowanie miastu dominującemu innych miast niższego rzędu; ograniczone korzyści (impulsy rozwojowe); pasywna rola w układzie jako rezultat „kolonizacji”; niebezpieczeństwo utraty funkcji

Konkurencyjność miast

- Mit konkurencyjności
  - miasta nie mają jednego celu jak firmy – zysk
  - sukces firmy na jednym rynku – kosztem innej firmy; sukces miasta – nowe możliwości dla sąsiada
  - współzależność gospodarek miejskich; przewaga konkurencyjna – specjalizacja miast
  - integracja ekonomiczna - nie zwycięzcy i przegrani ale rozwój wyspecjalizowanych, uzupełniających się gospodarek i racjonalna alokacja zasobów
  - konkurencja pozorna - system finansów publicznych i redystrybucyjna funkcja budżetów + instrumenty wyrównawcze
  - *footloose business* + firmy nie-mobilne z wyboru i konieczności – nowy „determinizm geograficzny”

Mit konkurencyjności

- miasta nie konkurują (*do not compete*) – miasta funkcjonują (*perform*) w określonym kontekście przestrzennym, społecznym, ekonomicznym, politycznym
  - „pracowanie na sukces” - funkcjonowanie miasta – *performance*
  - nie konkurencyjność ale *performance* - jakość funkcjonowania miasta
  - miasto - miejsce i jego zasoby pomagają firmom konkurować
  - jakość funkcjonowania - zależy od atrybutów miasta jako lokalizacji oraz atrybutów firm jakie w nim zlokalizowano

Deindustrializacja i rewitalizacja

- Obszary zdegradowane
  - *brownfields / greyfields*
- zdegradowane obszary przemysłowe – *brownfields*
  - *odłogi* – przetrzymywane w celu zbycia / ponownego zagospodarowania
  - *tereny w gotowości użytkowej* – tymczasowo wyłączone z użytkowania, wykorzystanie przy udziale dotychczasowej funkcji;
  - *ugory* – tereny porzucone

Rewitalizacja

- zmiany bazy rozwoju ekonomicznego miasta
- przemiany struktur funkcjonalno-przestrzennych i zmiany w relacjach z otoczeniem
- zarządzanie rozwojem miasta i planowanie rozwoju miast - miasta i ich podatność na kryzys: metropolie, centra II rzędu (*SGPs - Secondary Growth Poles*), małe miasta
- kreowanie przestrzeni miasta: wymiar funkcjonalny i przestrzenny: przestrzenie publiczne
- przestrzeń publiczna: własność, kryteria uczestnictwa, odpowiedzialność - „rzecz” wspólna, wolność użytkowania, miejsce dialogu, kryteria delimitacji - charakter przestrzeni, podmiotowość przestrzeni, jakość przestrzeni -> wymiary analizy, sfery działania

Interwencja planistyczna

- Dynamika zmian społecznych (mobilność)
- Dynamika zmian gospodarczych
- Dynamika zmian przestrzennych

- Funkcjonalne obszary zurbanizowane (w tym szczególnie przypadek - obszary metropolitalne)
  - Strategie i plany rozwoju
  - Koncepcje i plany zagospodarowania przestrzennego

Terytorialne uwarunkowania polityki miejskiej (*area based policy*)

- specjalizacja i dynamika rozwoju miast – paradygmat konkurencyjności vs. paradygmat jakości funkcjonowania
- restrukturyzacja ekonomiczna - zmiany jakości zasobów endogenicznych
- polityka miejska - tworzenie szans rozwojowych
- kreowanie przestrzeni miejskiej: „miasto rozwija się po obu stronach jego granic” – funkcjonalna aneksacja terenów podmiejskich
- zarządzanie rozwojem miast: rozwiązania instytucjonalne / organizacyjne – tereny poddawane rewitalizacji (typy morfologiczne), zarządzanie centrami miast, zarządzanie FUA (FOM)